

Proses Pemendekan dalam Pembentukan Kata Submorfologi Bahasa Melayu: Satu Tinjauan Awal

MUHAMMAD MARWAN MOHD TANOS & NIK SAFIAH KARIM

ABSTRAK

Lazimnya, pembentukan kata mengandungi proses penggabungan atau pencantuman morfem dasar dengan morfem(-morfem) lain, misalnya pengimbuhan, pemajmukan, dan penggandaan. Walau bagaimanapun, terdapat pembentukan kata yang tidak menjadikan morfem sebagai asas untuk menghasilkan perkataan baharu, seperti yang terlihat dalam pengeratan, penggabungan, pengakroniman, dan pengabjadan. Proses-proses pembentukan kata yang tidak menunjukkan sifat morfologi ini boleh digelar sebagai pembentukan kata tidak morfologis atau pembentukan kata submorfologi. Seperti yang terjadi dalam dunia pengkajian linguistik Barat, sarjana-sarjana bahasa Melayu mempunyai percanggahan dan ketidaktekalan dalam banyak aspek analisis mereka berkenaan pembentukan kata submorfologi bahasa Melayu. Artikel ini bermatlamat untuk mengulas bentuk-bentuk kependekan yang ada dalam bahasa Melayu dengan menggunakan taksonomi dan pendekatan pembentukan kata submorfologi Lopez Rua. Teori ini secara umumnya dapat mengkategorikan item-item pemendekan bahasa Melayu, lantas dapat menjadi kerangka untuk pembentukan kata submorfologi bahasa Melayu. Namun, terdapat sejenis bentuk kependekan unik dalam bahasa Melayu yang tidak dijelaskan teori sarjana Barat ini, yang dalam artikel ini dirujuk sebagai bentuk kata wakil.

Kata kunci: morfologi, pembentukan kata, tidak morfologis, submorfologi, pemendekan, penyingkatan, akronim

ABSTRACT

Typically, word formation contains the process of combination or fusion of base morpheme with other morpheme(s), such as affixation, compounding, and multiplication. However, there are word formations that do not employ the morpheme as the basis for creating new words, as seen in clipping, blends, acronym, and alphabetism. The processes of word formation that do not show morphological characteristics can be called 'nonmorphological word formation', or for this article, the term 'submorphological word formation' is used. As has happened in the world of Western linguistic research, Malay language scholars have contradictions and inconsistencies in many aspects of their analysis of submorphological word formation in the Malay language. This article aims to review forms of shortening that exist in the Malay language by applying a taxonomy and approach of submorphological word formation of Lopez Rua. This theory is generally able to categorize the Malay language's shortening items, thereby becoming a framework for the Malay language submorphological word formation. However, there is a unique type of shortening form in this language that is not covered by the theory of this Western scholar, which in this article is referred to as the 'representative word-form'.

Key words: morphology, word formation, nonmorphological, submorphological, shortening, abbreviation, acronyms

PENGENALAN

Menurut Nik Safiah Karim et al. (2009: 598), proses pembentukan kata ialah proses yang terlibat dalam penghasilan binaan-binaan perkataan, iaitu bagaimana morfem sebagai unsur perkataan disusun dan dicantumkan untuk membentuk perkataan. Mathews (1991: 37) pula menyatakan pembentukan kata sebagai "...the branch of morphology which deals with the relation between a complex lexeme and a simple(r) lexeme." Perbincangan tentang pembentukan kata dalam bahasa biasanya ditangani bidang morfologi, walaupun terdapat juga bidang linguistik lain yang meneliti proses pembentukan kata, iaitu leksikologi (lihat, misalnya, Lipka 1992;

Jackson dan Ze Amvela 2007). Untuk tujuan kajian ini, proses pembentukan kata akan ditinjau dari sudut morfologi, iaitu bahagian tatabahasa yang memberikan perhatian terhadap perkataan dan pembentukan kata (O'Grady & Archibald 2009: 109).

Lazimnya, proses pembentukan kata melibatkan kejadian penggabungan atau pencantuman antara satu morfem dengan morfem yang lain, seperti yang berlaku dalam pengimbuhan, penggandaan, dan pemajmukan. Pengimbuhan, misalnya, merupakan proses morfologi yang melekatkan morfem, iaitu unit asas morfologi, dengan morfem atau unit bahasa yang lain, contohnya proleksem (*tata-*, *pasca-* dan *panca-*). Dalam kejadian ini,

morfem yang digabungkan dengan morfem lain itu merupakan dasar, manakala morfem-morfem yang mendampinginya merupakan imbuhan. Sebagai contoh, dalam bahasa Melayu, morfem dasar *kata* dicantumkan dengan imbuhan awalan *ber-* untuk menghasilkan kata kerja *berkata*. Begitu juga dengan proses pengimbuhan dalam bahasa lain, misalnya dalam bahasa Inggeris, morfem dasar *invent* digabungkan dengan imbuhan akhiran *-tion* yang menghasilkan perkataan baharu, iaitu *invention*.

Walau bagaimanapun, tidak semua proses pembentukan kata menjadikan morfem sebagai dasar untuk mencipta perkataan baharu, seperti yang dinyatakan Fandrych (2008b: 71), “...not all word-formation processes use morphemes as building blocks...”. Gejala ini berlaku dalam beberapa proses pembentukan kata yang semakin mendapat tempat dalam kalangan pengguna bahasa seluruh dunia hari ini, antaranya pengakroniman, penggabungan (*blend*), dan pengeratan (*clipping*). Sebagai misalan, pengakroniman merupakan proses yang menghasilkan akronim, iaitu bentuk singkatan yang menggabungkan huruf-huruf awal dalam rangkaian kata atau frasa, seperti akronim *ADUN* (*Ahli Dewan Undangan Negeri*) dalam bahasa Melayu dan *laser* (*light amplification (by) stimulated emission (of) radiation*) dalam bahasa Inggeris.

Kehadiran proses-proses pembentukan kata yang berasaskan kaedah pengurangan atau pemendekan bentuk sumber ini menjadi subjek perdebatan para sarjana bahasa, walaupun pengguna bahasa yang mencipta bentuk-bentuk tersebut jarang sekali mengambil endah tentang pembentukannya. Proses-proses pembentukan kata sedemikian sering menunjukkan pertindihan sifat antara satu dengan yang lain, di samping sempadan antara proses yang kabur. Lopez Rua pernah menyatakan:

There is a lack of consistency and a good deal of vagueness and overlap with respect to what is to count as an acronym in general...in contrast with what should be regarded, for instance, as a 'proper' abbreviation, a clipping, a blend, or a hybrid including features of two or more of the above.

Lopez Rua (2004: 110)

Jelas bahawa tidak terdapat keseragaman dan kata sepakat antara ahli-ahli bahasa Barat tentang proses pembentukan kata dalam bahasa. Dipercayai gejala yang sama turut berlaku dalam bahasa Melayu. Kajian ini bertujuan untuk melihat proses pembentukan kata dalam bahasa Melayu,

dengan menggunakan taksonomi dan teori Lopez Rua (2004). Pendekatan ini dirasakan sesuai diaplikasikan untuk bahasa Melayu, sekali gus berjaya memberi gambaran yang lebih jelas tentang unsur pemendekan dalam pembentukan kata bahasa Melayu.

PROSES PEMENDEKAN SEBAGAI PEMBENTUKAN KATA SUBMORFOLOGI

Proses-proses pembentukan kata yang berlandaskan kaedah pengurangan atau pemendekan, seperti pengakroniman, pengeratan (*clipping*), dan penggabungan (*blend*) menunjukkan sifat yang tidak morfologis, tambahan pula morfem tidak dijadikan sebagai unit asas dalam pembentukan kata baharu. Hal ini menjadi pencetus kepada beberapa orang ahli linguistik Barat untuk mengelompokkan proses-proses sedemikian ke dalam kategori yang berbeza. Malah, terdapat pandangan ekstrem yang langsung menolak pembentukan kata sebegini dengan menganggap proses-proses berkenaan tidak mempunyai tempat dalam perbincangan morfologi, walaupun proses pembentukan kata sedemikian dapat menghasilkan perkataan baharu (lihat, misalnya, Haspelmath & Sims 2010).

Dalam bukunya, Plag (2003) meletakkan proses-proses pembentukan kata yang menggunakan kaedah pemendekan ke dalam morfologi prosodi yang tergolong sebagai penerbitan tanpa pengimbuhan (*derivation without affixation*). Antara pembentukan kata kategori tersebut yang dibincangkannya termasuklah pemotongan (*truncation*), penggabungan (*blend*), penyingkatan (*abbreviation*) dan akronim. Aronoff pula (1981: 20), menyatakan penggabungan (*blend*) dan akronim sebagai *oddities*, dengan kedua-dua proses ini dikatakan “...form words which have no recognizable internal structure or constituents.”

Istilah pembentukan kata tidak morfologis (*non-morphemic word-formation*) digunakan oleh Fandrych yang didefinisikannya sebagai:

...any word-formation process that is not morpheme-based..., that is, which uses at least one element which is not a morpheme; this element can be a splinter, a phonaestheme, part of syllable, an initial letter, a number or a letter used as a symbol.

(Fandrych 2008a: 109)

Istilah yang hampir sama juga digunakan oleh Lopez Rua, iaitu pembentukan kata tidak

morfologis (*nonmorphological word formation*). Menurut beliau, item-item yang terhasil daripada proses-proses pembentukan kata tidak morfologis sebenarnya mengalami mekanisme pengurangan (*reduction mechanisms*), dengan unit yang dikurangkan bukanlah morf, leksem, atau dasar, sebaliknya bentuk kata, yakni bentuk fonologi atau ortografi yang diterima perkataan apabila mekanisme itu berlaku (Lopez Rua 2006: 675).

Kenyataan Lopez Rua di atas terbukti dalam perkataan-perkataan yang tercipta daripada proses pembentukan kata tidak morfologis seperti pengakroniman dan pengabjadan. Contohnya, dalam bahasa Melayu, *SPAD* dan *JKM* merupakan item yang terbit hasil daripada pelaksanaan mekanisme pengurangan terhadap frasa yang lebih panjang, iaitu *Suruhanjaya Pengangkutan Awam Darat* dan *Jabatan Kebajikan Masyarakat*. Dalam proses pengkaroniman dan pengabjadan ini, hanya huruf-huruf awal dalam setiap perkataan yang menjadi konstituen dalam frasa berkenaan sahaja dikekalkan, seterusnya bentuk ortografi baharu dibina dengan sebutan yang tersendiri, sama ada sebagai satu perkataan (*SPAD*) mahupun huruf demi huruf (*JKM*).

Jelaslah bahawa proses-proses yang tidak berdasarkan morfem, sebaliknya melibatkan bentuk kata, sama ada fonologi atau ortografi, tergolong ke dalam pembentukan kata tidak morfologis. Namun begitu, istilah yang digunakan oleh Fandrych (2008a, 2008b) dan Lopez Rua (2006) ini dirasakan kurang sesuai kerana proses-proses pembentukan kata sebegini bukan langsung tidak mempedulikan morfem, tetapi unit-unit yang lebih kecil dalam morfem, misalnya huruf dan suku kata, yang memainkan peranan dalam penghasilan perkataan baharu. Maka istilah yang dipilih ialah yang digunakan oleh Malenica & Fabejanic (2013), iaitu 'pembentukan kata submorfologi' (*submorphemic word formation*), yang merupakan istilah alternatif Fandrych (2008b) untuk pembentukan kata tidak morfologis. Istilah ini didapati lebih tepat dan sesuai dengan gejala pembentukan kata tidak morfologis dan proses-proses menggunakan mekanisme pengurangan atau pemendekan.

PROSES PENYINGKATAN DALAM BAHASA MELAYU

Belum banyak penyelidikan yang mendalam tentang proses-proses pemendekan, yakni pembentukan kata yang berasaskan mekanisme pengurangan,

sebagai salah satu langkah pembentukan kata dalam bahasa Melayu dilakukan oleh para pengkaji bahasa Melayu. Penulisan-penulisan awal berkenaan proses penyingkatan terdapat dalam *Jurnal Dewan Bahasa* yang diterbitkan oleh Dewan Bahasa dan Pustaka (DBP) (misalnya Zaiton Ab. Rahman & Rudiah Hj. Arshad (1982) dan Amat Juhari Moaian (1985)). Seterusnya, perbincangan tentang penyingkatan hadir dalam beberapa buah buku nahu atau tatabahasa dan buku-buku khas.

Kajian yang dibuat oleh Zaiton Ab. Rahman & Rudiah Hj. Arshad (1982: 877) membincangkan pembentukan kata cantuman, iaitu "...kata yang dibentuk daripada dua kata bebas atau lebih yang dicantumkan untuk menghasilkan satu kata baru." Kata cantuman ini terbentuk daripada gabungan beberapa unsur kata (sama ada beberapa huruf, suku kata atau gabungan kedua-duanya) dalam satu rangkai kata, dan dapat dilafazkan sebagai satu kata yang wajar dan mempunyai makna tersendiri. Menurut mereka lagi, terdapat tiga cara pembentukan kata cantuman. Kaedah pertama ialah penggabungan suku kata unsur sama ada suku kata pertama, kedua ataupun suku kata akhir daripada perkataan-perkataan di dalam rangkai kata. Suku kata yang menjadi unsur kata cantuman dipilih sembarangan dan kata cantuman yang terhasil "... mestilah sedap dan serasi dengan lidah Melayu." (Zaiton Ab. Rahman & Rudiah Hj. Arshad 1982: 880), misalnya *berdikari* (*berdiri atas kaki sendiri*), *lupus* (*luput hapus*), dan *linjah* (*lintang darjah*). Termasuk dalam cara penggabungan suku kata ini ialah penggabungan suku kata dengan kata sempurna atau kata wajar yang, menurut Zaiton Ab. Rahman & Rudiah Hj. Arshad (1982: 881), kata wajar itu tidak selamanya merupakan unsur pertama kata cantuman, sebaliknya boleh merupakan unsur kedua, sebagai contoh perkataan *kulapuk* (*kulat lapuk*), *jenama* (*jenis nama*), dan *jalangkah* (*jalan langkah*).

Cara kedua pembentukan kata cantuman pula melalui penggabungan dan peleburan. Kebanyakan kata cantuman yang terhasil daripada proses ini mempunyai unsur akhir kata pertama yang sama dengan unsur awal kata kedua, manakala unsur yang terlibat mungkin dua huruf atau lebih yang tidak merupakan satu suku kata (Zaiton Ab. Rahman & Rudiah Hj. Arshad 1982: 881). Misalannya perkataan *debunga* (*debu bunga*), *rumpair* (*rumpai air*), dan *jadualmanak* (*jadual almanak*). Proses pembentukan kata cantuman ketiga ialah pemotongan dan penggabungan yang memotong unsur kata dalam rangkai kata untuk

menjadi unsur kata cantuman. Menurut Zaiton Ab. Rahman & Rudiah Hj. Arshad (1982: 882), “Unsur yang terpotong itu mungkin terdiri daripada beberapa huruf saja dan seringkali juga salah satu unsur itu mempunyai konsonan.” Antara contoh kata cantuman tersebut adalah seperti *bangkali* (*barang kali*), *andartu* (*anak dara tua*), dan *cerpen* (*cerita pendek*).

Perbincangan Amat Juhari Moain (1985) berkenaan pembentukan kata dan istilah baharu turut menyelitkan beberapa pembentukan kata submorfologi. Walaupun beliau memperkatakan proses-proses tersebut secara umum dengan merujuk kepada contoh-contoh dalam bahasa asing, namun beliau turut mengaitkannya dengan bahasa Melayu. Proses-proses tersebut ialah proses akronim, pengemblengan, dan penyingkatan. Akronim ialah “...singkatan beberapa kata yang ditulis dan dilafazkan sebagai satu kata yang wajar” (Amat Juhari Moain 1985: 26). Sebagai contoh, *UMNO*, iaitu akronim bagi *United Malays National Organisation*, yang, huruf pangkal setiap kata menjadi konstituen dalam akronim itu. Pengemblengan pula, menurut beliau, mengemblengkan dua kata atau lebih dengan menggugurkan sebahagian atau beberapa bahagian pada setiap kata yang digembleng (Amat Juhari Moain 1985: 28), sebagai contoh *Kejora* (*Perbadanan Kemajuan Johor Tenggara*), *Proton* (*Perusahaan Otomobil Nasional*), *cerpen* (*cerita pendek*), dan *hakis* (*habis kikis*). Penyingkatan pula merupakan proses yang meningkatkan perkataan yang panjang yang terdiri daripada pelbagai kelas kata seperti kata nama am, kata nama khas, dan kata nama adjektif. Sebagai contoh *Yam Tuan* (*Yang di-Pertuan*), *Mat* (*Muhammad*), *lelabah* (*labah-labah*), *lapan* (*delapan*), dan *baru* (*baharu*).

Dalam *Tatabahasa Dewan* Edisi Ketiga, Nik Safiah Karim et al. (2009) menyatakan akronim sebagai salah satu bentuk kata tunggal dalam bahasa Melayu yang terhasil melalui proses pengakroniman. Akronim ialah kata singkatan yang terbentuk dengan menggabungkan huruf awal dan suku kata atau dengan menggabungkan huruf awal dan suku kata daripada satu rangkaian kata, dan ditulis serta dilafazkan sebagai perkataan yang utuh (Nik Safiah Karim et al. 2009: 66). Terdapat tiga proses pengakroniman. Proses pengakroniman pertama adalah dengan menggabungkan beberapa huruf awal rangkaian kata yang ditulis dengan huruf besar kesemuanya kerana seringkali merupakan kata nama khas, misalnya akronim *ABIM* (*Angkatan Belia Islam Malaysia*) dan *ADUN* (*Ahli Dewan Undangan Negeri*). Jenis kedua ialah pengakroniman yang

menggabungkan suku kata dengan huruf awal atau gabungan suku kata dengan suku kata, seperti akronim *Mara* (*Majlis Amanah Rakyat*) dan *Perkeso* (*Pertubuhan Keselamatan Sosial*). Akhir sekali ialah pembentukan akronim melalui penggabungan suku kata dengan suku kata, sebagai contoh *tabika* (*taman bimbingan kanak-kanak*) dan *pawagam* (*panggung wayang gambar*).

Asmah Haji Omar (2009) turut membincangkan pengakroniman, atau yang dipanggilnya pembentukan akronim, sebagai salah satu proses pembentukan kata dalam bahasa Melayu. Akronim, menurut beliau, ialah kata selapis yang dibentuk dengan menggabungkan suku kata pada kata-kata unsur (Asmah Haji Omar 2009: 27). Beliau membahagikan pengakroniman kepada tiga jenis. Pembentukan akronim pertama ialah proses yang menggabungkan suku kata pertama unsur pertama dengan suku kata kedua unsur kedua, seperti yang terlihat dalam *hakis* (*habis kikis*) dan *asbut* (*asap kabut*). Jenis kedua ialah penggabungan unsur-unsur dengan memendekkan unsur pertama atau unsur terakhir, misalnya akronim *kemaskini* (*ke masa kini*), *jentolak* (*jentera tolak*), dan *angkubah* (*angka ubah*). Menurut beliau lagi, langkah pemendekan ini tidak didasarkan kepada kriteria tertentu tetapi ‘ikut sedap’ sahaja (Asmah Haji Omar 2009: 27). Jenis pengakroniman ketiga pula menggabungkan kata dengan memendekkan unsur kedua pada bahagian awalnya, contohnya akronim *jurutera* (*juru jentera*) dan *pulihara* (*pulih pelihara*).

Namun begitu, dalam bukunya yang lain, Asmah Haji Omar membincangkan empat jenis pembentukan kata submorfologi bahasa Melayu yang terdiri daripada singkatan huruf, akronim, cantasan, dan kata kacukan. Singkatan huruf, menurut Asmah Haji Omar (2008:274), “...ialah singkatan yang mengambil kira huruf-huruf tertentu dalam sesuatu kata atau gabungan kata” yang terbahagi kepada singkatan huruf awal kata dan singkatan huruf bukan awal kata. Jenis yang pertama merupakan singkatan yang terbentuk daripada huruf awal perkataan atau perkataan-perkataan yang terdapat dalam rangkaian kata, misalnya singkatan *PM* (*Perdana Menteri*), *JPA* (*Jabatan Perkhidmatan Awam*), *SAW* (*sallallahu ‘alaihi wasallam*), *kpd* (*kepada*), dan *tt* (*tanda tangan*). Kebiasanya singkatan huruf awal kata terdiri daripada sekurang-kurangnya dua huruf, namun terdapat juga singkatan yang mempunyai satu huruf sahaja, seperti *M* daripada *Masih* dan *H* daripada *Hijrah*. Terdapat juga bentuk yang menggunakan tanda noktah, misalnya *b.* dalam *bin*, serta singkatan

yang menggunakan tanda /, contohnya *a/l* (*anak lelaki*). Singkatan huruf bukan awal kata pula merupakan singkatan yang berasaskan satu huruf sahaja, dengan huruf-huruf yang digabungkan dianggap penting dalam perkataan tersebut, seperti yang terlihat pada singkatan *bt.* (*binti*), *pd* (*pada*), *Tn.* (*Tuan*), *Hj.* (*Haji*), dan *NaCl* (*natrium klorida*).

Menurut Asmah Haji Omar (2008: 276), akronim ialah sejenis kata yang dibentuk dengan menggabungkan huruf atau suku kata daripada satu kata dengan huruf atau suku kata daripada satu perkataan lain atau lebih. Menurutnya lagi, proses pengakroniman tidak mempunyai peraturan khusus, dengan pemilihan huruf dan suku kata adalah berasarkan kesan pembunyiannya (Asmah Haji Omar 2008: 276). Antara contoh akronim dalam bahasa Melayu ialah *UMNO* (*United Malay National Organization*), *INTAN* (*Institut Tadbiran Awam Negara*), *IPU* (*Indeks Pencemaran Udara*), *kebarung* (*kebaya kurung*) dan *kugiran* (*kumpulan gitar rancak*). Cantasan pula merupakan kata yang terhasil dengan cara mencantaskan bahagian daripada kata-kata lain dan diberikan makna baru, yang boleh berlaku sesuai dengan morfologi bahasa atau tidak (Asmah Haji Omar 2008: 277). Contoh yang diberikan beliau termasuklah *permai* dan *suri* yang berasal daripada *permaisuri*, serta *puan* daripada *ampuan*. Akhir sekali ialah kata kacukan, yang menurut Asmah Haji Omar, pengacukan kata sudah lama ada dalam bahasa Melayu, tetapi pada peringkat frasa (2008: 278), seperti frasa *ribut taufan*, dengan *ribut* berasal daripada bahasa Melayu, manakala *taufan* berasal daripada Arab. Beberapa lagi contoh kata kacukan adalah seperti *jeraya* (*jalan raya*, dengan bentuk *ja* mengalami perubahan bunyi) serta bentuk-bentuk gabungan imbuhan asing dengan perkataan bahasa Melayu, seperti *prabayar*, *antipatah*, dan *ekapusat*. Sebahagian besar penerangan Asmah Haji Omar tentang pembentukan kata submorfologi di atas lebih kepada konteks sejarah dalam bahasa Melayu, yang mungkin sekali ada kaitannya dengan jenis buku tulisannya.

Harimurti (1996) pernah cuba memberikan huraian lengkap dan menyeluruh tentang pembentukan kata submorfologi berasaskan pemendekan dalam bahasa Melayu Indonesia. Beliau menyatakan abreviasi sebagai "...proses penanggalan satu atau beberapa bagian leksem atau kombinasi leksem sehingga jadilah bentuk baru yang berstatus kata" (Harimurti 1996: 159). Terdapat lima jenis abreviasi, iaitu singkatan, penggalan, akronim, kontraksi, dan lambang huruf. Singkatan merupakan hasil proses pemendekan yang berupa huruf

atau gabungan huruf, sama ada dieja huruf demi huruf seperti *FSUI* (*Fakultas Sastra Universitas Indonesia*), atau yang tidak dieja huruf demi huruf seperti *dll* (*dan lain-lain*). Penggalan pula merupakan proses pemendekan yang mengekalkan salah satu bahagian leksem, contoh *Prof* daripada *Profesor* dan *Pak* daripada *Bapak*. Akronim pula menggabungkan huruf atau suku kata atau bahagian lain yang ditulis dan dilafazkan sebagai sebuah kata yang sedikit sebanyak memenuhi kaedah fonotaktik bahasa (Harimurti 1996: 162), misalnya *FKIP* disebut [efkip] dan *ABRI* disebut [abri]. Kontraksi merupakan proses pemendekan yang meringkaskan leksem dasar atau gabungan leksem seperti *tak* daripada *tidak* dan *berdikari* daripada *berdiri di atas kaki sendiri*. Proses pemendekan jenis lambang huruf pula menghasilkan satu huruf atau lebih yang menggambarkan konsep dasar kuantiti, satuan atau unsur, seperti *g* untuk *gram* dan *cm* untuk *sentimeter*. Menurut Harimurti (1996: 163), bentuk *g* dan *cm* ini dipanggil lambang "... kerana dalam perkembangannya tidak dirasakan lagi asosiasi linguistik antara bentuk itu dengan kepanjangannya."

Abdullah Hassan (2006) juga pernah memberikan huraian tentang proses-proses pembentukan submorfologi bahasa Melayu. Sebanyak lima proses dibincangkannya, iaitu pengakroniman, kependekan, penyingkatan, pemendekan perkataan, dan simbol. Beliau membahagikan akronim kepada dua jenis, yakni berdasarkan proses pembentukannya. Jenis pertama ialah akronim yang terhasil daripada pencantuman suku kata perkataan yang berlainan yang mempunyai konsep atau makna baharu serta boleh melalui proses sintaksis atau morfologi seterusnya, contohnya *cerpen* (*cerita pendek*), *maging* (*makan daging*), dan *gugtam* (*gugur tambah*). Pengakroniman yang mencantumkan huruf pangkal perkataan pula menghasilkan akronim jenis kedua, yang dalam proses ini, menurut Abdullah Hassan (2006: 317), huruf pangkal sebuah ungkapan panjang digabungkan menjadi satu perkataan bagi menamakan konsep, institusi, bangunan, dan lain-lain. Misalnya, *ADD* (*Akhbar Dalam Darjah*), *KAFA* (*Kursus Agama Fardu Ain*), dan *KBSR* (*Kurikulum Bersepadu Sekolah Rendah*).

Kependekan pula merupakan proses yang "...memendekkan nama institusi dan ungkapan dengan mengambil huruf pangkal atau suku kata tertentu dalam perkataan-perkataan yang terkandung dalam nama tersebut." (Abdullah Hassan 2006: 319), dan merupakan proses yang berbeza daripada pengakroniman. Contoh-contoh

kependekan yang diberikan beliau termasuklah *LUTH (Lembaga Urusan Tabung Haji)*, *IKRAM (Institut Kerja Raya Malaysia)*, dan *SPM (Sijil Pelajaran Malaysia)*. Penyingkatan pula merupakan proses menyingkatkan perkataan panjang bagi memudahkan penulisan yang melibatkan satu perkataan sahaja, yang bentuk singkatannya boleh terdiri daripada satu suku kata atau beberapa huruf seperti singkatan *Hj. (Haji)*, *Hos. (Hospital)*, dan *Jln. (Jalan)*. Seterusnya ialah proses pemendekan perkataan, yang dinyatakan Abdullah Hassan (2006: 321) sebagai proses penyingkatan yang melibatkan penghilangan suku kata *ha* dalam beberapa perkataan, misalnya perkataan *baru (baharu)*, *tadi (tahadi)*, dan *depan (hadapan)*. Berkenaan penghasilan simbol, Abdullah Hassan (2006) tidak menerangkan proses tersebut dengan jelas. Beliau hanya menyatakan simbol sebagai satu cara makna atau konsep digambarkan melalui lambang. Antara contoh yang diberikan beliau adalah seperti simbol *K (Kilo* untuk ribu), *H₂O* (dua bahagian hidrogen dan satu bahagian oksigen), dan *cm (centimeter)*.

Berdasarkan huraian dan perbincangan para penulis di atas berkenaan proses-proses pemendekan dalam bahasa Melayu, beberapa masalah telah dapat dikesan. Antara masalah tersebut termasuklah gejala pertindihan istilah dan konsep untuk merujuk kepada satu proses, penggunaan pelbagai nama atau istilah bagi sesebuah proses pembentukan kata, penerangan proses yang tidak jelas, serta kekaburan sempadan antara satu proses dengan proses pembentukan kata yang lain. Masalah-masalah ini turut terjadi dalam kalangan ahli linguistik Barat dalam perbincangan mereka berkenaan hal yang sama (lihat misalnya Malenica & Fabijanic 2013; Lopez Rua 2004; Cannon 1989).

Pertindihan istilah dan konsep antara satu proses pembentukan kata submorfologi dengan proses pembentukan kata submorfologi yang lain terlihat dalam proses pengakroniman Nik Safiah Karim et al. (2009), Asmah Haji Omar (2009), dan pengakroniman jenis pertama Abdullah Hassan (2006) yang menyerupai pembentukan kata gabungan yang dinyatakan oleh Zaiton Ab. Rahman & Rudiah Hj. Arshad (1982). Hal ini berlaku demikian kerana bentuk-bentuk akronim yang dinyatakan Nik Safiah Karim et al. (2009), Asmah Haji Omar (2009), dan Abdullah Hassan (2006) tersebut mempunyai konstituen yang terdiri daripada suku kata sepenuhnya, walhal akronim sepatutnya terbina daripada huruf-huruf bentuk sumber, yakni frasa, dengan kemungkinan salah satu konstituennya ialah suku kata. Selain itu, proses

kependekan yang digunakan Abdullah Hassan (2006) pula agak mengelirukan kerana pembentukan kata tersebut mempunyai ciri-ciri pengakroniman dan pengabjadan (*alphabetism*), seperti yang terlihat dalam contoh-contoh yang diberikannya.

Selain itu, sarjana-sarjana bahasa Melayu yang membincangkan proses-proses pembentukan kata submorfologi turut tidak mempunyai kata sepakat dalam penggunaan nama yang seragam bagi beberapa jenis proses. Misalnya, Zaiton Ab. Rahman & Rudiah Hj. Arshad (1982) menggunakan istilah 'kata cantuman', manakala Amat Juhari Moain (1985) menggunakan 'penggembengan', Asmah Haji Omar (2008) dengan istilah 'kata kacukan', sedangkan Harimurti (1996) menggunakan 'kontraksi' sebagai istilah yang merujuk kepada pembentukan kata yang mencantumkan suku kata daripada konstituen dalam frasa untuk menghasilkan perkataan baharu. Selain itu, proses kontraksi Harimurti (1996) turut mempunyai ciri-ciri dua proses pembentukan kata submorfologi sekali gus, iaitu pengeratan, seperti dalam kependekan *tak* daripada *tidak*, dan penggabungan, seperti dalam contoh yang diberikannya, iaitu *berdikari* daripada *berdiri di atas kaki sendiri*. Ini menunjukkan berlakunya kekaburan sempadan antara kedua-dua proses tersebut yang telah dikategorikan oleh Harimurti (1996) sebagai satu pembentukan kata tersendiri. Penerangan tentang sifat pembentukan kata yang tidak jelas pula terlihat dalam pembentukan simbol Abdullah Hassan (2006).

Setelah meneliti perbincangan dan permasalahan yang terdapat dalam tulisan-tulisan sarjana bahasa Melayu di atas, kajian ini bertujuan untuk memberikan satu tinjauan awal terhadap bentuk-bentuk kependekan yang wujud dalam bahasa Melayu menggunakan satu pendekatan baharu yang berbeza daripada yang sedia digunakan. Perbezaan yang ingin ditampilkan ialah penerapan taksonomi dan teori pembentukan kata submorfologi berasaskan kaedah yang dicadangkan oleh Lopez Rua (2004) dengan objektif untuk melihat sejauh mana pendekatan ini dapat menghuraikan dan mengkategorikan bentuk-bentuk kependekan dalam bahasa Melayu, sekali gus mengatasi ketidakseragaman dalam huraian-huraian yang sedia ada.

TEORI KAJIAN

Kajian ini akan menggunakan taksonomi dan pendekatan Lopez Rua (2004) berkenaan proses-

proses pemendekan dengan rujukan kepada Lopez Rua (2006) untuk huraian lanjut bagi setiap proses pembentukan kata submorfologi tersebut. Pemilihan teori Lopez Rua ini adalah kerana taksonomi yang dihasilkan beliau mempunyai huraian dan kategori yang tuntas dan merangkumi pelbagai proses yang menggunakan mekanisme pengurangan, dengan setiap proses pembentukan kata mempunyai label atau nama berbeza. Hal ini sudah pasti dapat mengelakkan kekeliruan dan memudahkan pemahaman. Nama proses-proses pembentukan kata ini juga menggambarkan sifat-sifat proses tersebut, seperti yang telah dijelaskan oleh Lopez Rua tentang pemilihan label atau nama inisialisme, pengakroniman, dan pengabjadan.

By resorting to the superordinate label initialisms and the subordinate labels acronyms and alphabetism I recognize that acronyms and alphabetisms share some features, which allow them to form a unified category, but I also account for their differences.

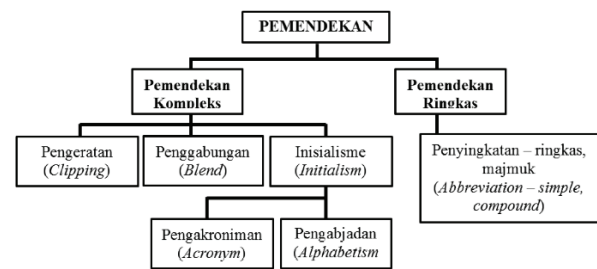
(Lopez Rua 2004: 124)

Malenica & Fabijanic (2013: 63) pernah menggunakan teori ini dalam kajian mereka dan menganggap pendekatan Lopez Rua (2008) sebagai “...the most appropriate way of classifying abbreviations, especially the groups of acronyms and alphabetism...”. Selain itu, terdapat tiga sebab utama mengapa mereka memilih pendekatan tersebut:

Firstly, we find it important for superordinate and subordinate terms to be different so as to avoid confusion. Secondly, the chosen terms should fit the properties of the named category; which in case of the term initialism denotes that the words of the category are created from initial letters of the constituent words and phrases, and the alphabetism denotes that the members of the category are pronounced letter by letter. Thirdly, despite their presence in written medium only, the group of proper abbreviations should not be ignored or confused with other types of abbreviations...

(Malenica & Fabijanic (2013: 63)

Alasan-alasan ini telah menjadi pendorong untuk menerapkan teori Lopez Rua dalam kajian ini, di samping ingin mengetahui kemampuan pendekatan ini menghuraikan dan mengkategorikan bentuk-bentuk kependekan yang ada dalam bahasa Melayu. Rajah 1 ialah taksonomi pembentukan kata submorfologi yang dikemukakan oleh Lopez Rua.

Rajah 1. Taksonomi pembentukan kata submorfologi Lopez Rua (2004) yang disesuaikan daripada Malenica & Fabijanic 2013

Dalam taksonomi beliau, pemendekan atau *shortening* merupakan alat pembentukan kata superordinat yang terdapat dalam pengurangan satu dasar asal atau lebih (Lopez Rua 2004: 124). Pemendekan dapat dipecahkan kepada dua kategori utama, iaitu pemendekan kompleks dan pemendekan ringkas. Kategori yang pertama, iaitu pemendekan kompleks, merupakan ‘pengurangan grafik dan fonik dan terbahagi pula kepada tiga proses, iaitu pengeratan, penggabungan, dan penginisialan/ inisialisme, dengan penginisialan mengandungi dua kategori subordinat, iaitu pengakroniman dan pengabjadan. Pemendekan ringkas pula hanya melibatkan grafik sepenuhnya dan meliputi penyingkatan mudah dan majmuk. Oleh sebab proses penyingkatan merupakan pemendekan grafik semata-mata, Lopez Rua (2006: 676) menyatakan pengkategorian ini “...thus having no place in morphological description.”. Seterusnya dihuraikan kategori-kategori pemendekan di atas.

Pengeratan

Pengeratan (*clipping*) ialah proses yang memendekkan bentuk kata yang kebiasaannya terdiri daripada tiga suku kata atau lebih tanpa perubahan dari segi makna atau fungsi. Menurut Lopez Rua (2006: 676), proses pemendekan ini berasaskan serpihan, dengan serpihan merupakan “...those graphic and phonemic sequences that are neither morphs (e.g., -ness) nor combining forms (e.g., electro-), and whose length generally allows their identification as belonging to a previous word.” Umumnya, serpihan berbentuk suku kata atau unit yang lebih besar daripada suku kata, namun terdapat juga serpihan yang unitnya lebih kecil daripada suku kata, misalnya *smo-* dan *-og* dalam *smog*.

Bentuk keratan, iaitu item hasil daripada pengeratan, yang paling tipikal mengandungi satu atau dua suku kata yang tertinggal dengan hanya

satu tekanan. Menurut Lopez Rua (2006: 676) lagi, proses ini mampu menjejaskan bahagian akhir sumber, iaitu pengeratan belakang atau permulaan sumber, iaitu pengeratan hadapan Pemendekan kedua-dua bahagian depan dan belakang juga boleh berlaku, tetapi proses ini jarang terjadi dan menghasilkan item kurang tipikal (Lopez Rua 2006: 676). Beberapa lagi proses pengeratan yang kurang tipikal tetapi masih utama termasuklah pemendekan yang bentuk sumbernya lebih daripada satu bentuk kata mudah, sebagai contoh *fed* daripada *federal government employee*, dan pengeratan tengah, iaitu proses yang menghasilkan item melalui pemendekan dengan menjejaskan bahagian tengah bentuk sumber, misalnya *cortisone* daripada *corticosterone*.

Di samping itu, terdapat juga pengeratan pinggir dan pengeratan tidak penting. Item yang terhasil daripada pengeratan pinggir (*peripheral clipping*) pula, menurut Lopez Rua (2006: 676), “...exhibit some outstanding irregularities as far as spelling, shortening, source form, and use.” Ini termasuklah pengeratan pinggir yang mengeja semula item dengan pengubahsuaian yang besar; item yang bahagian yang tertinggal merupakan bentuk kata penuh, dan item yang kepinggir timbul dengan kekangan konteks dan semantik. Terdapat juga item-item hasil pengeratan tidak penting (*marginal clipping*) yang hanya digunakan secara lisan dalam konteks tertentu sahaja, yang bentuk-bentuk ini merupakan contoh bagi tiga jenis elisi atau penghilangan bunyi fonetik, iaitu afairesis (pengeratan hadapan fonetik), sinkop (pengeratan tengah fonetik), dan apokop (pengeratan belakang fonetik) (Lopez Rua 2006: 677). Antara contoh yang diberikan beliau termasuklah *’fraid* daripada *afraid*, *’deed* (*indeed*) dan *o’er* (*over*).

Penggabungan

Penggabungan (*blend*) pula merupakan sejenis proses pemendekan yang menggabungkan dua bentuk kata atau lebih melalui penghubungan atau pertindihan mudah dan kemudiannya dipendekkan paling kurang satu daripada bentuk kata tersebut (Lopez Rua 2006: 678). Termasuk dalam penggabungan pinggir ialah pengeratan majmuk yang terbentuk daripada serpihan huruf awal disambungkan bersama dengan penyepaduan atau integrasi fonik darjah rendah. Antara contoh kependekan yang tergolong ke dalam penggabungan majmuk ini adalah seperti *fro-yo* dalam bahasa

Inggeris, dengan frasa sumbernya *frozen yogurt* (Lopez Rua 2006: 678).

Inisialisme

Inisialisme atau penginisialan (*initialism*) ialah proses superordinat bagi pengakroniman dan pengabjadan dan dikategorikan sebagai pemendekan berasaskan huruf. Lopez Rua (2006: 677) menyatakan *initialism* sebagai “...the result of selecting the initial letter, or occasionally the first two letters, of the orthographic word in a phrase and combining them to form a new sequence.” Item-item baharu yang tercipta melalui pembentukan kata ini boleh disebut sebagai satu perkataan (akronim asli), misalnya *FIAT* daripada *Fabrica Italiana Automobili Torino* dalam bahasa Itali; sebagai satu siri nama huruf (pengabjadan asli) (seperti *MGB* daripada *Magadang Gabi Bayan* dalam bahasa Filipina); sebagai kedua-dua bentuk contohnya *VAT/vat* daripada (*Value Added Tax* dalam bahasa Inggeris); gabungan kedua-duanya (misalnya *VJ/VeeJay* daripada *Video-Jockey* dalam bahasa Inggeris); atau mempunyai sebutan idiosinkratik atau kebiasaan (seperti *SWF* daripada *Shockwave Flash File*, dibaca [swif], dalam bahasa Inggeris).

Walaupun terdapat beberapa cara menyebut item-item inisialisme, proses superordinat ini hanya terbahagi kepada dua kategori pembentukan kata, iaitu pengakroniman dan pengabjadan. Selain bentuk utama di atas, pengakroniman juga menghasilkan akronim kurang utama dan akronim pinggir. Akronim kurang utama terhasil daripada ketidaktetapan yang berulang dalam pemilihan konstituennya, seperti yang terlihat dalam *DISPLAY* daripada *Digital Service Planning Analysis*, manakala akronim, pinggir pula mempunyai penyimpangan yang menarik, termasuklah konstituen dengan pemendekan medium, minimum atau tanpa sebarang pemendekan (Lopez Rua 2006: 677). Menurut beliau, garis pemisah antara kedua-dua kependekan pengakroniman dan pengabjadan cenderung untuk kabur apabila serpihan dijadikan konstituen, sama ada secara sendirian atau dicantumkan dengan satu huruf atau lebih yang bukan huruf awal, sebagai contoh *Ekubang* daripada *Ekonomi, Keuangan dan Pembangunan* dalam bahasa Indonesia.

Pengabjadan juga mempunyai bentuk lain selain bentuk utama seperti pengabjadan utama tetapi tidak asli yang mengandungi item-item yang memaparkan ketidaktetapan dalam pemilihan huruf pertama (Lopez Rua 2006: 677). Antaranya seperti

item-item yang mempunyai bentuk sumber yang merupakan perkataan, bukannya frasa (seperti *ECG* daripada *electrocardiogram*), atau item yang ditulis secara alternaif dalam huruf kecil (misalnya *CIF/c.i.f.* daripada *cost, insurance, and freight*). Dalam pengabjadan pinggiran pula, konstituen yang tidak berkaitan atau tidak biasa seperti nombor, simbol, bentuk kata penuh, huruf-huruf penunjuk siri, frasa, atau taip (*type*) terdapat dalam item-item yang terhasil daripada proses pemendekan ini, seperti yang terlihat dalam *UVA* daripada *ultraviolet A*. Selain itu, proses penginisialan juga terdapat pada huruf majmuk (*letter compound*) yang merupakan gabungan satu huruf awal dengan satu bentuk penuh (Lopez Rua 2006: 677-678), sebagai contoh, *e-mail* daripada *electronic-mail*.

METODOLOGI DAN DATA KAJIAN

Tujuan utama kajian ini adalah untuk menganalisis bentuk-bentuk kependekan dalam bahasa Melayu dengan menerapkan pendekatan proses-proses pemendekan Lopez Rua (2004, 2006). Oleh sebab kajian ini sekadar sebuah tinjauan awal, teori Lopez Rua tersebut secara terus akan diaplikasikan dengan memberikan contoh-contoh item kependekan dalam bahasa Melayu. Jika ada bentuk-bentuk kependekan yang tidak dapat dihuraikan melalui teori tersebut (yang ditemui dalam proses mengumpulkan data kajian), unsur ini akan dibincangkan dalam subbahagian khusus Analisis Data.

Data dikumpulkan berdasarkan persampelan rawak, yakni untuk dikategorikan mengikut teori Lopez Rua (2004, 2006) bagi setiap proses pemendekan. Data diperoleh daripada pelbagai sumber, dengan sumber utamanya ialah surat khabar utama bahasa Melayu, misalnya *Berita Harian*, *Sinar Harian*, dan *Harian Metro*; majalah dan buku bahasa Melayu; dan Internet, seperti blog dan laman sosial. Sumber sampingan yang turut menyumbangkan data korpus pula lebih kepada pemerhatian terhadap pertuturan pengguna-pengguna bahasa Melayu, sama ada melalui televisyen atau radio serta pengalaman sebenar pengkaji. Tempoh pengumpulan data pula adalah selama empat bulan. Kesemua item yang digunakan dalam analisis data dapat dilihat dalam Lampiran yang turut disertakan dengan beberapa contoh lain bagi setiap proses submorfologi pemendekan yang dibincangkan.

Terdapat satu syarat dalam pengumpulan data yang telah ditetapkan. Item-item kependekan yang

hendak dikumpulkan mestilah berasal daripada bahasa Melayu asli, yakni sama ada bentuk item mahupun bentuk sumbernya (perkataan atau frasa). Oleh itu, item yang berasal daripada bahasa Inggeris, sama ada kedua-dua bentuk singkatan dan sumbernya (misalnya *UMNO* (*United Malay National Organization*), *modem* (*modulator demodulator*), dan *atm* (*automatic teller machine*)) atau item dalam bahasa Inggeris tetapi bentuk sumbernya telah diterjemahkan ke dalam bahasa Melayu (misalnya *ngo* (*badan bukan kerajaan 'non-government organization'*), *mpv* (*kenderaan pelbagai guna 'multipurpose vehicle'*), *UTC* (*Pusat Transformasi Bandar 'Urban Transformation Center'*)) tidak akan dikutip walaupun item-item tersebut hadir dalam leksikon bahasa Melayu dan digunakan dengan meluasnya oleh pengguna bahasa ini. Namun, kependekan yang dicipta oleh pengguna bahasa Melayu bersumberkan perkataan bahasa asing yang diserap masuk dalam bahasa ini akan dikumpulkan, misalnya item *moto* daripada *motosikal*.

Analisis Data

Analisis data terbahagi kepada empat, iaitu analisis data pemendekan kompleks, pemendekan ringkas, bentuk-bentuk kependekan hibrid, dan bentuk-bentuk lain. Dua subbahagian pertama, iaitu analisis data pemendekan kompleks dan pemendekan ringkas, akan memuatkan analisis data bagi kejadian utama dan kejadian pinggiran. Kejadian sempadan atau hibrid pula akan dibincangkan dalam satu tajuk tersendiri untuk mengelakkan kekeliruan. Subbahagian terakhir pula khusus berkenaan bentuk-bentuk kependekan yang tidak dapat dijelaskan teori Lopez Rua, yang item-item tersebut telah ditemui sewaktu pengumpulan data.

Pemendekan kompleks

Subbahagian analisis data yang pertama ini dipecahkan kepada tiga tajuk kecil yang merangkumi proses pembentukan kata submorfologi pengeratan, penggabungan, dan inisialisme. Proses inisialisme pula meliputi kedua-dua proses subordinat pengakroniman dan pengabjadan.

Pengeratan

Pengeratan merupakan proses berasaskan serpihan yang menyebabkan bentuk kata yang biasanya terdiri daripada tiga suku kata atau lebih dipendekkan tanpa

mengubah makna atau fungsinya (Lopez Rua 2006: 676). Serpihan, menurut Lopez Rua (2006: 676), ialah "...those graphic and phonemic sequences that are neither morphs...nor combining forms...and those length generally allows their identification as belonging to a previous word." Lazimnya, serpihan berbentuk suku kata atau unit yang lebih besar daripada suku kata (misalnya *Digi-* dan *-alt* (*Digialt*) daripada *digital radar altimeter*), walaupun terdapat serpihan yang lebih kecil daripada suku kata (misalnya *smog* daripada *smoke* dan *fog*).

Berdasarkan data kajian, bentuk keratan, iaitu item yang terhasil daripada pengeratan, biasanya mempunyai satu atau dua suku kata daripada bentuk sumber. Terdapat item yang terhasil daripada pengeratan hadapan, seperti *kat* (*dekat*), *cik* (*makcik/pakcik*), *ngan* (*dengan*), dan *duk* (*duduk*), dan pengeratan belakang, misalnya *Prof* (*Profesor*) dan *moto* (*motosikal*). Namun demikian, berdasarkan pemerhatian, bentuk keratan dalam bahasa Melayu lebih banyak melibatkan pengetaran bahagian hadapan berbanding bahagian belakang, seperti yang terlihat dalam contoh-contoh di atas. Terdapat juga gejala pengeratan yang menggugurkan unit yang lebih kecil daripada suku kata, iaitu huruf, dalam bentuk sumber, misalnya *tau* (*tahu*) dan *ntah* (*entah*). Kadangkala, keratan yang terhasil daripada proses berkenaan turut mengalami penyesuaian ejaan dan sebutan serta pengubahsuaian grafik seperti penambahan konsonan atau vokal tertentu pada bentuk keratan. Contohnya keratan *pak* yang bahagian hadapan bentuk sumber, iaitu *ba-* dikerat dan meninggalkan suku kata akhir *-pa*, yang ditambah konsonan *k* di hujungnya berdasarkan kesedapan sebutan penutur bahasa Melayu. Beberapa misalan lain adalah seperti *elektrik* (*elektrik*), *tok* (*datuk*), dan *long* (*sulung*).

Tidak ditemui pengeratan kedua-dua bahagian hadapan dan belakang dalam data kajian ini, begitu juga dengan pengeratan utama tetapi tidak asli, seperti pengeratan sumber unit yang mempunyai bentuk sumber selain satu bentuk kata mudah dan pengeratan bahagian tengah. Jika dilihat dari segi sekatan semantik dan konteks, kebanyakan item pengeratan berbentuk tidak formal dan digunakan untuk tujuan lisan, walaupun terdapat bentuk yang digunakan dalam penulisan sama ada sebagai kata nama khas, misalnya *Prof* (*Profesor*) dan *Pak* (*bapa*), ataupun tidak, misalnya *tak* (*tidak*) dan *lapan* (*delapan*). Data kajian juga menunjukkan bahawa bentuk-bentuk keratan dalam bahasa Melayu turut mengalami kejadian elisi atau pengurangan fonetik, terutamanya kependekan yang

digunakan dalam komunikasi tidak formal, sama ada lisan atau tulisan, seperti sinkop (*tau* daripada *tahu*) dan apokop (*duk* daripada *duduk*). Contoh-contoh keratan lain terdapat dalam Lampiran.

Penggabungan

Item penggabungan terhasil apabila dua bentuk sumber atau lebih dicantumkan dengan berlakunya pertindihan dan pemendekan minimum satu daripada bentuk sumber tersebut. Apabila item-item penggabungan telah mantap, bentuk sumbernya sering dilupakan pengguna bahasa. Antara kependekan dalam kategori ini yang ditemui termasuklah *BERNAMA* (*Berita Nasional Malaysia*), *KETENGAH* (*Lembaga Kemajuan Terengganu Tengah*), *jenama* (*jenis nama*), dan *cerpen* (*cerita pendek*). Ada item penggabungan yang tidak memasukkan sebarang unsur daripada salah satu bentuk sumbernya, seperti *KETENGAH* yang frasa penuhnya ialah *Lembaga Kemajuan Terengganu Tengah*, tetapi bentuk item hanya terdiri daripada konstituen bentuk unsur *Ke*(*majuan*), *Te*(*rengganu*), dan *(Te)ngah* sahaja. Begitu juga halnya dengan *berdikari* (*ber*(*diri*) *di* (*atas*) *ka*(*ki*) (*sendi*)*ri*).

Selain itu, terdapat juga kependekan yang boleh dianggap sebagai penggabungan pinggiran, iaitu *PEKA* (*Persatuan Kakitangan Bekalan Air Selangor, Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur dan Putrajaya*) kerana bentuk sumbernya mengandungi jumlah konstituen yang banyak, tetapi item ini hanya terbentuk daripada dua perkataan dalam bentuk sumbernya, iaitu *Pe*(*rsatuan*) dan *Ka*(*kitangan*). Tidak terdapat item lain yang menunjukkan gejala luar biasa seperti *PEKA*. Dari segi ortografik pula, kebanyakan item penggabungan dieja keseluruhannya dengan huruf kecil, namun ada sesetengah kependekan yang terdiri daripada huruf besar kesemuanya, terutamanya yang merujuk kepada kata nama khas, seperti *MAWAR* (*Majlis Wanita Johor*) dan *PERHILITAN* (*Jabatan Perlindungan Hidupan Liar dan Taman Negara*). Contoh-contoh lain dapat dilihat dalam bahagian Lampiran.

Inisialisme: pengakroniman dan pengabdjan

Pengakroniman ialah proses pemendekan yang menghasilkan item akronim, dengan item ini dilafaz sebagai perkataan yang utuh. Antara contoh akronim yang terdapat dalam data kajian adalah seperti

UPEN (Unit Pembangunan Ekonomi Negeri), *SAMM (Solidariti Anak Muda Malaysia)* (disebut [sem]), *PROTON (Perusahaan Otomobil Nasional)*, dan *JAIS (Jabatan Agama Islam Selangor)*. Salah satu bentuk pengkaroniman kurang utama ialah pemilihan huruf selain huruf pertama dalam bentuk sumber untuk menjadi konstituen akronim. Bentuk kependekan sebegini ada dalam data kajian, seperti akronim *KIMMA (Kongres India Muslim Malaysia)* dan *ASWARA (Akademi Seni Budaya dan Warisan Kebangsaan)*. Akronim *KIAS (Kolej Islam Antarabangsa Sultan Ismail Petra)* pula menunjukkan gejala luar biasa kerana sumber asalnya memiliki enam binaan, tetapi singkatan ini terdiri daripada empat konstituen sahaja.

Terdapat juga item-item akronim yang menjadikan serpihan sebagai konstituen dalam pembinaannya, yang secara tidak langsung menunjukkan ciri-ciri hibrid item tersebut, misalnya *PROTON (Perusahaan Otomobil Nasional)* dan *Mara (Majlis Amanah Rakyat)*. Untuk kajian ini, pengkaji menganggap sebarang item yang mempunyai jumlah konstituen daripada huruf awal (seperti yang terlihat dalam akronim asli) lebih atau sama banyak daripada bentuk konsituen lain (misalnya serpihan) dalam item tersebut sebagai akronim. Oleh itu, bentuk-bentuk kependekan seperti *SYABAS (Syarikat Bekalan Air Selangor)* dan *KEBAT (Kemahiran Berfikir Aras Tinggi)* dianggap sebagai akronim.

Salah satu jenis proses submorfologi yang terdapat dalam bahasa Melayu ialah pengabjadan. Tidak melampau jika dinyatakan bahawa item-item yang terhasil daripada proses pengabjadan merupakan bentuk kependekan terbanyak dalam kosa kata bahasa Melayu. Berdasarkan data kajian, item-item pengabjadan kerap muncul dalam pelbagai bahan sumber dan mempunyai pelbagai bentuk. Oleh sebab kekurangan ruang serta demi tujuan analisis dan perbincangan, beberapa bentuk kependekan sahaja dipilih menjadi contoh dalam pengkategorian pengabjadan yang diterangkan oleh Lopez Rua.

Secara umumnya, kebanyakan item pengabjadan menepati ciri-ciri pengabjadan asli, yakni item yang terhasil daripada proses pemendekan ini dilafazkan sebagai satu siri nama huruf. Bentuk kependekan sebegini sangat banyak, sebagai contoh, *KDN (Kementerian Dalam Negeri)*, *PPS (Pasukan Peronda Sukarela)*, *YBUDR (Yayasan Bina Upaya Darul Ridzuan)*, dan *OKU (orang kurang upaya)*. Kebiasannya, jika sumber asal item tersebut merupakan kata nama khas, maka kependekannya

juga akan ditulis dengan huruf besar kesemuanya, seperti *KPDNKK (Kementerian Perdagangan Dalam Negeri, Koperasi dan Kepenggunaan)* dan *PPP (Parti Progresif Penduduk)*, dan begitu pula sebaliknya, misalnya *kkd (kertas kerja dasar)* dan *li (latihan ilmiah atau latihan industri)*.

Seperti yang dinyatakan Lopez Rua (2006: 677), bahawa item-item inisialisme, sama ada pengakroniman atau pengabjadan, sering tidak memasukkan bentuk bebas yang tidak mempunyai makna leksikal, perkara yang sama juga berlaku dalam item-item pengabjadan bahasa Melayu. Contoh bentuk-bentuk kependekan ini adalah seperti *JMG (Jabatan Mineral dan Galian)* dan *JPNIN (Jabatan Perpaduan Negara dan Integrasi Nasional)*. Selain itu, data kajian menunjukkan beberapa item pengabjadan yang tidak memasukkan satu konsitituen bentuk sumbernya atau lebih, iaitu perkataan, sebagai contoh *IPD (Ibu Pejabat Polis Daerah)* dan *PBNP (Persatuan Bola Sepak Negeri Pahang)*. Terdapat pula kependekan yang mempunyai dua bentuk ortografik dan tiga cara penyebutan, tetapi bentuk sumbernya masih sama, iaitu *JDT* atau *Johor DT (Johor Darul Ta'zim)*, dengan item yang kedua mengekalkan salah satu konstituen bentuk sumbernya, iaitu perkataan *Johor*.

Antara item yang tergolong dalam pengabjadan utama tetapi tidak asli ialah kependekan-kependekan yang mengandungi konstituen luar dan tidak biasa seperti nombor dan simbol. Hal ini terlihat, misalnya dalam item *TMM 2014 (Tahun Melawat Malaysia 2014)*, *PRU 13 (Pilihan Raya Umum ke-13)*, dan *R&R (Rehat dan Rawat)*. Terdapat juga item yang mempunyai jumlah konstituen yang lebih berbanding konstituen bentuk sumbernya, lantaran salah satu unit binaan dalam bentuk sumber item tersebut merupakan kata majmuk, seperti item *SUK (Setiausaha Kerajaan)*. Satu lagi gejala pengabjadan utama tetapi tidak asli yang ditemui pengkaji ialah item yang mempunyai konstituen berbentuk kependekan juga, seperti yang terlihat dalam *SMIJPJ (Skwad Muda 1 JPJ)*, yang bentuk kependekan sebegini sangat jarang ditemui. Selain itu, ada item yang ditulis huruf besar kesemuanya tetapi frasa sumbernya ditulis dalam huruf kecil, misalnya *KDNK (keluaran dalam negeri kasar)*.

Pemendekan Ringkas: Penyingkatan

Walaupun Lopez Rua (2006: 676) menyatakan penyingkatan tidak mempunyai tempat dalam huraiian morfologi lantaran proses ini hanya

berkaitan penggunaan grafik, namun kajian ini tetap akan menganalisis item-item kependekan yang terhasil daripada proses pembentukan kata submorfologi tersebut. Tambahan pula bentuk-bentuk kependekan penyingkatan wujud dalam bahasa Melayu. Singkatan, iaitu item-item khusus yang terhasil daripada penyingkatan, boleh berbentuk ringkas ataupun majmuk.

Singkatan ringkas terhasil apabila proses penyingkatan memendekkan bentuk sumbernya (kebiasannya perkataan) dan mewujudkan bentuk grafik baharu, tetapi sebutan item baharu ini adalah secara terkembang. Sebagai misalan, antara contoh singkatan seperti ini ialah *kpd* (*kepada*), *utk* (*untuk*), *Ust* (*Ustaz*), *Jan* (*Januari*), dan *Ss* (*Seksyen*). Kadang kala tanda noktah akan turut disertakan dalam bentuk grafik baharu ini, terutamanya jika bentuk sumber singkatan tersebut merupakan kata nama khas, misalnya *Sg.* (*Sungai*), *Jln.* (*Jalan*), *Tn.* (*Tuan*), *En.* (*Encik*), *Hj.* (*Haji*), dan *Md.* (*Mohammad*).

Singkatan majmuk pula merupakan item penyingkatan yang bentuk sumber merupakan frasa. Bentuk grafik item ini mengandungi huruf-huruf yang mewakili setiap konstituen dalam frasa sumbernya, sebagai contoh *dll* (*dan lain-lain*), *dsb* (*dan sebagainya*), *b.p.* (*bagi pihak*), *YBhg* (*Yang Berbahagia*), dan *DYMM* (*Duli Yang Maha Mulia*). Terdapat juga singkatan majmuk yang mempunyai konstituen bukan huruf, iaitu simbol atau tanda sengkang, dalam itemnya, sebagai contoh *a/l* (*anak lelaki*) dan *a/p* (*anak perempuan*). Selain itu, terdapat juga bentuk singkatan yang luar biasa kerana item tersebut mempunyai satu konstituen yang disingkatkan dan satu lagi konstituen asal bentuk sumber yang dikekalkan, misalnya *Ruj. Kami* (*Rujukan Kami*).

Item-item Hibrid

Dalam kajian ini, item hibrid dibincangkan kerana kewujudannya yang banyak dalam bahasa Melayu. Perbincangan bentuk-bentuk yang dikategorikan sebagai hibrid ini diletakkan dalam satu subbahagian tersendiri dengan tujuan untuk mengelakkan kekeliruan, lantaran item-item hibrid agak sukar untuk dikategorikan dan memperlihatkan kekaburan garis sempadan antara dua proses pemendekan atau lebih. Menurut Lopez Rua (2004: 127), perbezaan harus dibuat antara hibrid sebenar, yang itemnya menggabungkan ciri-ciri kategori berbeza (contohnya item yang bentuknya dalam pengabjadan tetapi mempunyai sebutan dalam pengakroniman,

seperti *SNCC* yang disebut [snik]), dengan hibrid berpotensi, yang itemnya menunjukkan ciri-ciri kategori berbeza pada masa yang sama (seperti *UFO/ ufo* yang boleh dibaca sebagai item pengakroniman atau pengabjadan). Oleh yang demikian, bahagian ini akan membentangkan analisis data terhadap kedua-dua jenis item hibrid secara berasingan.

Berdasarkan data kajian, terdapat bentuk hibrid sebenar yang mempunyai sifat dua proses pemendekan atau lebih. Antaranya item yang mempunyai bentuk pengabjadan tetapi penyebutannya berciri akronim, seperti *BRIM* (*Bantuan Rakyat 1 Malaysia*) dan *PRIMA* (*Projek Rumah Rakyat 1 Malaysia*) yang dilafazkan sebagai [brim] dan [prima], walaupun kadangkala disebut huruf demi huruf. Kejadian atau kes hibrid sebeginilah yang menyebabkan kekaburan garis sempadan antara sesebuah bentuk kependekan dengan bentuk kependekan yang lain. Antara bentuk lain yang tergolong sebagai hibrid dalam proses pengakroniman dan pengabjadan adalah seperti *JPAM* (*Jabatan Pertahanan Awam Malaysia*) dan *JHEAT* (*Jabatan Hal Ehwal Agama Terengganu*), yang kedua-duanya disebut sebagai satu perkataan yang utuh, iaitu [jepam] dan [jehit]. Terdapat juga item yang mengandungi penyingkatan dan pengabjadan, iaitu *Dr. M* (*Dr. Mahathir*), yang item ini dilafazkan secara terkembang pada konstituen pertamanya ([doktor]), manakala konstituen kedua item ini disebut sebagai huruf atau terkembang ([m] atau [mahathir]). Item *SUKIPT* pula menunjukkan gejala tiga proses pemendekan sekali gus, dengan bentuknya terhasil daripada penggabungan ((*suk*)an) dan pengabjadan ((*I*nstitut (*P*engajian (*T*inggi)), sedangkan item ini disebut sebagai satu akronim, iaitu [sukip].

Kebiasannya hibrid berpotensi pula terjadi kerana konteks penggunaan dan penyebutan sesebuah item, yang bentuk sebenarnya “...depends on external conditions such as extended use or style.” (Lopez Rua 2004: 127). Antara item yang tergolong dalam hibrid berpotensi termasuklah bentuk-bentuk kependekan yang menunjukkan ciri-ciri pengabjadan dan penyingkatan sekali gus, misalnya *s.k.* (*salinan kepada*), *YB* (*Yang Berhormat*), *YDP* (*Yang Dipertua*), dan *KJ* (*Khairy Jamaluddin*) yang pengguna bahasa Melayu menyebut item-item ini sama ada secara huruf demi huruf (pengabjadan) atau dibaca secara terkembang (penyingkatan). Satu lagi item hibrid berpotensi yang terdapat dalam bahasa Melayu ialah item pengabjadan-pengakroniman, misalnya *IKIM* (*Institut Kefahaman Islam Malaysia*) dan *MIS* (*Majlis Islam Sarawak*)

yang boleh disebut huruf demi huruf seperti [i k i m] dan [m i s] atau sebagai satu perkataan utuh ([ikim] dan [mis]).

Bentuk Kata Wakil

Pengkaji telah menemui beberapa item kependekan yang terhasil melalui proses pembentukan kata yang tidak menepati cara yang lazim dalam bahasa Melayu. Item dan proses pembentukan kata ini juga tidak terdapat dalam huraian Lopez Rua. Bentuk-bentuk kependekan seperti ini tidak banyak, namun, berdasarkan pemerhatian terhadap sumber-sumber data, kependekan tersebut semakin mendapat tempat dalam kalangan pengguna bahasa Melayu. Antara contoh item-item tersebut termasuklah *BERSIH* (*Gabungan Pilihan Raya Bersih dan Adil*), *TURUN* (*Gerakan Turun Kos Sara Hidup*), dan *PERWARIS* (*Pertubuhan Perwaris Perubatan Tradisional Islam Kebangsaan*).

Dari segi ortografi, item ini biasanya ditulis dengan huruf besar kesemuanya, mungkin sekali untuk membezakan item tersebut daripada konstituen asal dalam bentuk sumbernya. Walau bagaimanapun, terdapat juga kependekan kategori ini yang huruf awalnya sahaja ditulis dengan huruf besar, manakala huruf-huruf lain ditulis dengan huruf kecil, seperti *Perkasa* (*Pertubuhan Bumi Perkasa Malaysia*) dan *Seniman* (*Persatuan Seniman Malaysia*). Jika dilihat proses pembentukan kependekan ini, item yang terhasil mengandungi satu bentuk kata daripada bentuk sumber, yakni bentuk kata tersebut sebagai ‘mewakili’ frasa yang menjadi sumber kepada item. Hal ini terlihat dalam contoh-contoh di atas yang kesemua item merupakan konstituen asli dalam bentuk sumber, iaitu perkataan *bersih*, *turun*, *perwaris*, *perkasa*, dan *seniman*. Contoh-contoh lain bentuk kata ‘wakil’ ini dapat dilihat dalam Lampiran.

KESIMPULAN

Secara keseluruhannya, teori Lopez Rua didapati mampu menjelaskan bentuk-bentuk kependekan yang adalah dalam bahasa Melayu dengan baik. Didapati item-item yang dikumpulkan dapat digolongkan ke dalam proses-proses pembentukan submorfologi yang telah dihuraikan Lopez Rua, iaitu pengeratan, penggabungan, pengakroniman, pengabjadan, dan penyingkatan. Namun, satu bentuk kependekan yang terdapat dalam bahasa Melayu berdasarkan bahan yang dikaji tidak tercakup oleh pendekatan Lopez Rua, iaitu bentuk yang

dikategorikan sebagai bentuk kata wakil. Bentuk ini, umpamanya *BERSIH*, *TURUN*, dan *PERWARIS*, tercipta apabila proses pembentukan item berkenaan berlaku melalui pengambilan salah satu konstituen, iaitu perkataan, dalam deretan perkataan atau frasa sebagai mewakilinya. Sebagai contoh, *BERSIH* ialah bentuk yang digunakan bagi mewakili *Gabungan Pilihan Raya Bersih dan Adil*.

Selain kes bentuk kata wakil ini, yang pada masa ini merupakan satu aspek unik bagi bahasa Melayu, teori Lopez Rua ini kelihatan mampu sebagai kerangka untuk pembentukan kata submorfologi dalam bahasa Melayu. Pendekatan ini mengatasi gejala ketidakseragaman yang terdapat dalam pendekatan-pendekatan sedia ada. Walau bagaimanapun, kajian ini merupakan kajian awal yang akan diikuti oleh beberapa penelitian lain dalam usaha mencari pendekatan yang lebih sempurna bagi menghuraikan dan mengkategorikan unsur pemendekan dalam bahasa Melayu.

RUJUKAN

- Abdullah Hassan. 2006. *Morfologi*. Batu Caves: PTS Professionals.
- Amat Juhari Moain. 1985. Pembentukan kata dan istilah. *Dewan Bahasa* 29(1): 18-34.
- Aronoff, M. 1976. *Word Formation in Generative Grammar*. Massachusetts: The MIT Press.
- Asmah Haji Omar. 2008. *Ensiklopedia Bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar. 2009. *Nahu Melayu Mutakhir*. Edisi Kelima. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Canon, G. 1989. Abbreviations and acronyms in English word formation. *American Speech* 61(2): 99-127. <http://www.jstor.org/stable/455038>
- Fandrych, I. 2008a. Pagad, Chillax and Jozi: A multi-level approach to acronyms, blends, and clippings. *Nawa Journal of Language and Communication* 2(2): 71-88.
- Fandrych, I. 2008b. Submorphemic elements in the formation of acronyms, blends and clippings. *Lexis – E-Journal in English Lexicology 2: Lexical Submorphemics/La submorphémique lexical*: 105-123. http://lexis.univ-lyon3.fr/IMG/pdf/Lexis_2_
- Harimurti Kridalaksana. 1996. *Pembentukan Kata Bahasa Indonesia*. Edisi Kedua. Jakarta: PT Gramedia.
- Haspelmath, M. & Sims, A.D. 2010. *Understanding Morphology*. London: Hodder Education.
- Jackson, H. & Ze Amvela, E. 2007. *Words, Meaning, and Vocabulary: An Introduction to Modern English Lexicology*. New York: Continuum International Publishing Group.
- Lipka, L. 1992. *An Outline of English Lexicology: Lexical Structure, Word Semantics, and Word Formation*. Tübingen: Niemeyer.
- Lopez Rua, P. 2004. Acronyms & Co.: A typology of typologies. *Estudios Ingleses de la Universidad Complutense* 12: 109-129.

- Lopez Rua, P. 2006. Nonmorphological word formation. Dlm. *Encyclopedia of Language & Linguistic*. 2nd. Edition. Hlm. 675-678. Oxford: Elsevier.
- Malenica, Frane da & Fabijanic, I. 2013. Abbreviations in English military terminology. *Brno Studies in English* 39(1). doi: 10.5817/BSE2013-1-4
- Matthews, P. H. 1991. *Morphology*. 2nd Edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Nik Safiah Karim et al. 2009. *Tatabahasa Dewan Edisi Ketiga*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- O'grady, W.D. & Archibald, J. 2009. *Contemporary Linguistic Analysis: An Introduction*. Toronto: Pearson Longman.
- Plag, I. 2003. *Word-Formation in English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Zaiton Ab. Rahman & Rudiah Hj. Arshad. 1982. Cantuman: Satu cara membentuk kata. *Dewan Bahasa* 26(11): 877-884.

LAMPIRAN

Jadual di bawah memuatkan item-item kependekan yang digunakan dalam kajian serta contoh-contoh tambahan bagi setiap pembentukan kata submorfoloji. Berkenaan item-item yang tergolong sebagai hibrid, jika sesebuah kependekan dapat dikategorikan ke dalam salah satu proses submorfoloji yang major dalam bentuknya (misalnya *JPAM* yang menunjukkan gejala pengakroniman yang lebih ketara berbanding pengabjadan), maka item tersebut akan disenaraikan di bawah proses tersebut. Sebaliknya, item yang menunjukkan gejala kekaburan sempadan antara proses-proses pemendekan yang sangat tinggi akan dimasukkan dalam satu kumpulan khas 'Item-item Hibrid'.

Item	Bentuk Sumber	Maklumat
Pengeratan		
moto	<u>mot</u> osikal	
letrik	elek <u>trik</u>	Konsonan <i>k</i> digugurkan. Namun, bentuk yang digunakan sekarang ialah <i>elektrik</i>
kat	de <u>kat</u>	
ngan	de <u>ngan</u>	
nak	he <u>ndak</u>	
duk	du <u>duk</u>	
ntah	en <u>ta</u> h	
Prof	Pro <u>fe</u> sor	
tok	dat <u>uk</u>	Vokal <i>u</i> menjadi <i>o</i>
pak	ba <u>pa</u>	Konsonan <i>k</i> ditambahkan
mak	em <u>ak</u>	
bang	ab <u>ang</u>	
dik	ad <u>ik</u>	
cik	pa <u>kcik</u> /ma <u>kcik</u>	
long	sul <u>ung</u>	Vokal <i>u</i> menjadi <i>o</i>
lipan	hal <u>ip</u> an	
lapan	de <u>lapan</u>	
tau	ta <u>hu</u>	
mahu	ma <u>hu</u>	
depan	ha <u>da</u> pan	Vokal <i>a</i> menjadi <i>e</i>
baru	ba <u>ha</u> ru	

Item	Bentuk Sumber	Maklumat
Penggabungan		
KETENGAH	Lembaga Kemajuan Terengganu Tengah	<i>Lembaga</i> dikeluarkan
KEJORA	Lembaga Kemajuan Johor Tenggara	<i>Lembaga</i> dikeluarkan
Perkeso	Pertubuhan Keselamatan Sosial	
PEKA	Persatuan Kakitangan Bekalan Air Selangor, Wilayah Persekutuan Kuala Lumpur dan Putrajaya	Hanya <i>Persatuan</i> dan <i>Kakitangan</i> menjadi konstituen item
BERNAMA	Berita Nasional Malaysia	
Petronas	Petroleum Nasional Berhad	<i>Berhad</i> dikeluarkan
jenama	jenis <u>nama</u>	
pawagam	panggung wayang <u>gambar</u>	
berdikari	berdiri di atas <u>kaki</u> sendiri	<i>atas</i> dikeluarkan
cerpen	cerita <u>pendek</u>	
cereka	cerita <u>rekaan</u>	
kemaskini	ke masa <u>kini</u>	
pulihara	<u>pulih</u> peliharaan	
tadika	taman didikan kanak-kanak	
mencapub	mencari <u>publisiti</u>	
apasal	apa <u>fasal</u>	
MAWAR	Majlis Wanita Johor	Penggabungan-pengakroniman
PERHILITAN	Jabatan Perlindungan Hidupan Liar dan Taman Negara	Penggabungan-pengakroniman. <i>Jabatan</i> , dan dikeluarkan
Pemadam	Persatuan Mencegah Dadah Malaysia	Penggabungan-pengakroniman
PRESMA	Persatuan Pengusaha Restoran Muslim Malaysia	Penggabungan-pengakroniman
Puspakom	Pusat Pemakaian Kenderaan Berkomputer	
ANGKASA	Angkatan Koperasi Kebangsaan Malaysia Berhad	Penggabungan-pengakroniman

Muhammad Marwan Mohd Tanos
Pelajar Sarjana
Jabatan Bahasa Melayu
Akademi Pengajian Melayu
Universiti Malaya
50603 Kuala Lumpur, MALAYSIA.
E-mail: marwantanosahmad@gmail.com

Nik Safiah Karim, Ph.D.
Profesor Emeritus
Jabatan Bahasa Melayu
Akademi Pengajian Melayu
Universiti Malaya
50603 Kuala Lumpur, MALAYSIA.
E-mail: niksafiah@yahoo.com

Item	Bentuk Sumber	Maklumat
Pengakroniman		
Mara	Majlis Amanah Rakyat	Pengakroniman-pengabjadan
UPEN	Unit Pembangunan Ekonomi Negeri	
SYABAS	Syarikat Bekalan Air Selangor	Pengakroniman-penggabungan
GERAMM	Gerakan Media Marah	Pengakroniman-penggabungan
PASTA	Projek Akademi Sepak Takraw Terengganu	Pengakroniman-penggabungan
Bakti	Badan Amal dan Kebajikan Tenaga Isteri-Isteri Menteri dan Timbalan Menteri	
KIAS	Kolej Islam Antarabangsa Sultan Ismail Petra	<i>Ismail, Petra</i> dikeluarkan
KIMMA	Kongres India Muslim Malaysia	Pengakroniman-penggabungan
JUSA C	Jawatan Utama Sektor Awam C	Pengakroniman-pengabjadan
SAMM	Solidariti Anak Muda Malaysia	Disebut [sem]
JHEAT	Jabatan Hal Ehwal Islam Terengganu	Disebut [jehit]
JPAM	Jabatan Pertahanan Awam Malaysia	Disebut [jepam]
KEBAT	Kemahiran Berfikir Aras Tinggi	Pengakroniman-penggabungan
PATI	pendatang asing tanpa izin	
SPAD	Suruhanjaya Perkhidmatan Awam Darat	
PROTON	Perusahaan Otomobil Nasional	Pengakroniman-penggabungan
JAIS	Jabatan Agama Islam Selangor	
LUAS	Lembaga Urus Air Selangor	
SPAN	Suruhanjaya Perkhidmatan Air Negara	
ASWARA	Akademi Seni Budaya dan Warisan Kebangsaan	Pengakroniman-penggabungan. <i>Dan, Kebangsaan</i> dikeluarkan
ASWAJA	Pertubuhan Ahli Sunah Waljamaah Malaysia	Pengakroniman-penggabungan. <i>Pertubuhan</i> dikeluarkan

Item	Bentuk Sumber	Maklumat
Pengabjadan		
KDN	Kementerian Dalam Negeri	
PPS	Pasukan Peronda Sukarela	
JPNIN	Jabatan Perpaduan Negara dan Integrasi Nasional	<i>dan</i> dikeluarkan
OKU	orang kurang upaya	
KPDNKK	Kementerian Perdagangan Dalam Negeri, Koperasi Dan Kepenggunaan	<i>dan</i> dikeluarkan
PPP	Parti Progressif Penduduk	
kkd	kertas kerja dasar	
li	latihan ilmiah/latihan industri	
JMG	Jabatan Mineral dan Galian	<i>dan</i> dikeluarkan
IPD	ibu pejabat polis daerah	
PBNP	Persatuan Bola Sepak Negeri Pahang	<i>Sepak</i> dikeluarkan
JDT/Johor DT	Johor Darul Ta'zim	
TMM 2014	Tahun Melawat Malaysia 2014	
PRU13	Pilihan Raya Umum ke-13	
R&R	Rehat dan Rawat	<i>Dan</i> digantikan simbol &
YBUDR	Yayasan Bina Upaya Darul Ridzuan	
SUK	Setiausaha Kerajaan	
KSN	Ketua Setiausaha Negara	
SM1JPJ	Skuad Muda 1 JPJ	Pengabjadan dalam pengabjadan
KDNK	keluaran dalam negara kasar	
JKKK	Jawatankuasa Kemajuan dan Keselamatan Kampung	<i>dan</i> dikeluarkan
PGA	Pasukan Gerakan Am	
SKMM	Suruhanjaya Komunikasi dan Multimedia Malaysia	<i>dan</i> dikeluarkan
WPUA	Waran Perjalanan Udara Awam	
JKM	Jabatan Kebajikan Masyarakat	
TBS	Tabung Baitulmal Sarawak	
SMM	Solidariti Mahasiswa Malaysia	
JKDM	Jabatan Kastam Diraja Malaysia	
PPBSK	Persatuan Pemandu Bas Sekolah Kemaman	
PPPBSM	Persekutuan Persatuan-Persatuan Bas Sekolah Malaysia	
SPPBS	Sistem Pengurusan Pentaksiran Berasaskan Sekolah	
JMMNJ	Jemaah Malabar Muslim Negeri Johor	
JSJK	Jabatan Siasatan Jenayah Komersial	
MBMMBI	Memartabatkan Bahasa Melayu Memperkukuh Bahasa Inggeris	
YBGK	Yayasan Bantuan Guaman Kebangsaan	

Item	Bentuk Sumber	Maklumat
Penyingkatan		
sbl.	sebelum	
s.k.	salinan kepada	
kpd	kepada	
Ust	Ustaz	
Jan	Januari	
Feb	Februari	
Sep	September	
Ss	Seksyen	
Sg.	Sungai	
Jln.	Jalan	
Tn.	Tuan	
En.	Encik	
Hj.	Haji	
Md.	Mohamad	
Mohd., Muhd.	Mohamad, Muhammad	
dll	dan lain-lain	
dsb	dan sebagainya	
b.p.	bagi pihak	
Ybhg	Yang Berbahagia	
DYMM	Duli Yang Maha Mulia	
PMN	Panglima Mangku Negara	
hlm	halaman	
bil	bilangan	
no	nombor	
hb	hari bulan	
ms	muka surat	
Ruj. Kami	Rujukan Kami	
b.	bin	
bt.	binti	
a/l	anak lelaki	
a/p	anak perempuan	
YB	Yang Berhormat	Penyingkatan-pengabjadan
YDP	Yang Dipertua	Penyingkatan-pengabjadan
KJ	Khairy Jamaluddin	Penyingkatan-pengabjadan

Item	Bentuk Sumber	Maklumat
Item-item Hibrid		
SUKIPT	Sukan Institusi Pengajian Tinggi	Penggabungan – pengabjadan-pengakroniman. Disebut [sukip]
BRIM	Bantuan Rakyat 1 Malaysia	Pengabjadan-pengakroniman. Disebut [brim]
PRIMA	Projek Rumah Rakyat 1 Malaysia	Pengabjadan-pengakroniman. Disebut [prima]
KRIM	Kedai Rakyat 1 Malaysia	Pengabjadan-pengakroniman. Disebut [krim]
Dr. M	Doktor M, Doktor Mahathir	Penyingkatan-pengabjadan
IKIM	Institut Kefahaman Islam Malaysia	Disebut [ikim] atau [i k i m]
MIS	Majlis Islam Sarawak	Disebut [mis] atau [m i s]

Item	Bentuk Sumber	Maklumat
Bentuk Kata Wakil		
BERSIH	Gabungan Pilihan Raya Bersih dan Adil	
TURUN	Gerakan Turun Kos Sara Hidup	
PERWARIS	Pertubuhan Perwaris Perubatan Tradisional Islam Kebangsaan	
Perkasa	Pertubuhan Bumi Perkasa Malaysia	
Seniman	Persatuan Seniman Malaysia	
KARYAWAN	Persatuan Karyawan Malaysia	
Pengaman	Yayasan Pengaman Malaysia	
Wadah	Wadah Pencerdasan Umat Malaysia	
BANGKIT	Gerakan Bersama Kebangkitan OKU 2012	
PEMBELA	Pertubuhan Pembela Islam	

